

U příležitosti životního jubilea profesorky Aleny Macurové vyšla publikace *Komunikace v textu a s textem*

Publikace *Komunikace v textu a s textem*, která vyšla ve Vydavatelství FF UK v roce 2016, představuje celoživotní vědecké dílo bohemistky Aleny Macurové, která zásadním způsobem přispěla k rozvoji stylistiky a široce chápané teorie textu a komunikace a která je v českém kontextu zakladatelkou lingvistiky znakových jazyků, především výzkumu českého znakového jazyka a komunikace českých neslyšících vůbec.

Soubor studií, původně uveřejněných v letech 1974 až 2014, zahrnuje všechny podstatné tematické oblasti, jimiž se Alena Macurová zabývala a zabývá. Kniha obsahuje důležité práce věnované problematice komunikace a subjektů v komunikaci, otázkám recepce a porozumění textu, postupům uplatňovaným při překladu či teorii stylu a vývoji jeho pojetí. Nově otištěny jsou rovněž objevené analýzy děl českých spisovatelů, mj. Boženy Němcové, Jana Nerudy, Vladislava Vančury nebo Eduarda Basse. Samostatný oddíl obsahuje vybrané práce o komunikaci neslyšících a o českém znakovém jazyce. Soubor doplňuje úvodní studie a úplná bibliografie autorčiných prací.

Nově vyšlá publikace *Komunikace v textu a s textem* představuje vaše celoživotní vědecké dílo. Věnujete se stylistice, teorii textu a komunikace, znakovému jazyku neslyšících, translatologii. Která témata, na něž se ve své vědecké práci zaměřujete, pokládáte za

nejdůležitější?

Bojím se, že nebudu umět odpovědět úplně uspokojivě, o dost radši bych rozhodnutí v téhle věci nechala na jiných. Editory knížky jsou Petr Mareš, Robert Adam, Klára Richterová, Lucie Saicová Římalová a Irena Vaňková, kolegové různého zaměření a s hlubokým vhledem do všech oblastí mých zájmů, leckdy s hlubším, než mám já. Rozhodnutí o nejdůležitějších tématech, těch, která si zaslouží opětovné zveřejnění, bylo tedy na nich. Pro případ, že bych v té věci měla přece jen něco sdělit, tak snad že za důležitý bych pokládala přístup, který, aspoň si myslím, spojuje všechno to, co v knížce je, s tím, co se tam nevešlo, a i s tím, co snad někdy někde ještě bude. Takový přístup pojmenovali kolegové titulem, kterým knížku opatřili.

Vy sama jste studovala u Karla Hausenblase, jehož práce o stylistice stále patří mezi základní studijní literaturu současných studentů bohemistiky. Jak se bádání v oblasti stylistiky a textové lingvistiky změnilo od dob vašich studií? Kam podle vás směřuje současná generace lingvistů? Je pro ně ještě stylistika disciplínou, která je hodná pozornosti?

Myslím, že všem, co něco pamatujeme, je jasné, že v důsledku možnosti komunikovat elektronicky – ale nejen kvůli tomu – se v oblastech našeho zájmu leccos proměňuje. Proměňuje se komunikace a jazyk nebo jazyky, v nichž se komunikace vede, k jazykovému pořád víc přistupuje nejazykové, proměňují se texty, žánry, styly. Bylo by divné, kdyby nauka o tom všem byla stejná jako před lety. Já osobně vidím kořeny té nejpodstatnější proměny v pracích zmíněného prof. Hausenblase, v tom, jak inspirativně rozvíjel názor, že ke stylu textu se pravidelně přiřazuje význam – nebo, chceme-li – smysl. A že není od věci se právě na vztah stylu a smyslu v textu zaměřovat, samozřejmě se zřetelem k celku komunikace a taky k tomu, jak si ti, co do ní vstupují, rozumějí. Na rozdíl od doby mých studií je tohle pro současné lingvisty, kteří se stylistice nebo nauce o textu věnují – a tím myslím i ty

mladinké, i generaci starší –, už samozřejmě. Stejně jako s tím spojená rozkročenost nauky o textu a stylu do dalších oblastí, namátkou třeba do sémiotiky, teorie komunikace, analýzy diskurzu, konverzační analýzy – a taky její vztahy například k pragmalingvistice, sociolingvistice nebo psycholingvistice. Ne úplně nadšení příznivci stylistiky by možná mohli soudit, že stylistika se v takových mezioborových souvislostech svým způsobem rozpouští, já bych byla spíš názoru, že všechno potřebné ku prospěchu věci integruje – nebo je schopná integrovat. A řekla bych, že taková stylistika, stylistika s interdisciplinárním rozměrem – a o něm jsme neměli v dobách mých studií opravdu ani zdání –, může být i pro dnešní mladé lingvisty nejen hodna pozornu, ale přímo přitažlivá.

Ve svých studiích analyzujete texty významných českých spisovatelů, např. Boženy Němcové, Jana Nerudy, Vladislava Vančury. K rozvoji literární vědy jste přispěla např. i teorií subjektů v textu a komunikaci. Je podle vás tedy stylistika a teorie textu nezbytná/potřebná pro teorii literatury a literárněvědnou interpretaci a je z ní nutno čerpat, chceme-li komplexně pochopit smysl konkrétního díla či tvorbu určitého autora?

Pokud se člověk vymezuje jako lingvista – a nemusí být rovnou stylistik nebo odborník na stavbu textu –, asi se nemůže literárními texty (vedle textů běžně mluvených, odborných, publicistických, reklamních a jiných) nezabývat. A myslím, že ani současný literární vědec nemůže dost dobře ohlédnout od toho, co říkali už klasici jako Mukařovský nebo Vodička, totiž že v básnickém díle není vlastně nic, co by nebylo dáno jazykem, nebo že materiálem literárního díla je jazyk. Prolnutí pohledu lingvistiky a literární vědy při popisu, analýze nebo interpretaci literárních textů je u nás ostatně vydatně a nezanedbatelně doloženo. Zdaleka ne pouze pracemi těch dvou výše zmíněných klasiků – vezměme, vedle Karla Hausenblase, namátkou třeba Františka Daneše, Janu

Hoffmannovou, Petra Mareše a z druhé strany, zase jen například a ze starší generace, Lubomíra Doležela nebo Mirka Červenku. Užitečnost kontaktu obou disciplín reflektoval před časem, někdy ke konci 90. let, i jeden ze studentů oboru český jazyk a literatura, když na nástěnku katedry české literatury umístil výzvu „Chcete umět interpretovat literární dílo? Přečtete si Hausenblase o Třech liliích! – je v Od tvaru k smyslu textu.“ Citovala jsem ji už v úvodu k vydání Hausenblasova výboru Miscellanea, tehdy v kontextu autorova jubilea. Teď ji zmiňuju, můžu-li, jako doklad vědomí souvislosti obou zmiňovaných disciplín i u těch – tehdy – nejmladších.

Zásadním způsobem jste přispěla ke vzniku oboru čeština v komunikaci neslyšících, jako první jste na neslyšící začala nahlížet jako na mluvčí českého znakového jazyka. Co vás k tomu vedlo? Ovlivňují se svými poznatky bohemistika s tímto oborem navzájem?

Kdybych začala tím, co mě vedlo k zájmu o jazyky a komunikaci neslyšících, musela bych říct, že to byla spíš než co jiného náhoda – tehdejší ředitel Institutu pro neslyšící hledal někoho, kdo by se chtěl věnovat českému znakovému jazyku. V přízemí na obecné lingvistice, kam rozumně zamířil nejdřív, neuspěl, a bohemistiku měl cestou z fakulty po ruce. To, že jsme s Irenou Vaňkovou a Jirkou Homoláčem tehdy, zhruba v první polovině 90. let, chtěli vyjít z názoru, že přirozený jazyk nemusí být opřen o zvuk, byla novinka možná u nás, kde český znakový jazyk jako by nebyl. Jinde ve světě se znakové jazyky zkoumaly už víc než čtvrtstoletí a vědělo se toho o nich spousta. I pokud jde o vlastnosti, které s většinovými jazyky sdílejí, i o jejich vlastnosti jiné, pro nás cizí, jako je třeba tendence k ikonické reprezentaci nebo k simultaneitě. O tyhle rysy – zdaleka ale ne jenom o ně – se už nějakou dobu opírá promýšlení tradičně vymezovaných vlastností jazyka, zajímavé a přínosné, jak se ukazuje, pro lingvistiku vůbec. Přímo bohemistiku může myslím zajímat hlavně povaha češtiny,

kterou čeští neslyšící píšou, nebo lépe řečeno psát musí, protože žádný znakový jazyk nemá psanou podobu. Korpus češtiny psané českými neslyšícími, korpus DEAF, který vzniká v gesci Kláry Richterové, určitě poskytne bohemistům spoustu materiálu k úvahám o tom, v čem je čeština psaná neslyšícími jiná než ta naše – jak neslyšení funguje jako Mathesiem zmiňovaná „překážka nad obyčej“, jak hluchota proměňuje, často deformuje oba akty výstavby textu, jak se v ní, jinak než většinově, pojmenovává a usouvztažňuje. A v souvislosti s tím zákonitě taky k úvahám o tom, jak to je s gramotností českých neslyšících. A možná hlavně k rozvíjení gramotnosti českých neslyšících by mohl být zacílen ještě jiný aspekt spolupráce bohemistiky a lingvistiky českého znakového jazyka, totiž popis obou jazyků kontrastivním úhlem pohledu.

rozhovor vedla Šárka Kadavá

náhled publikace